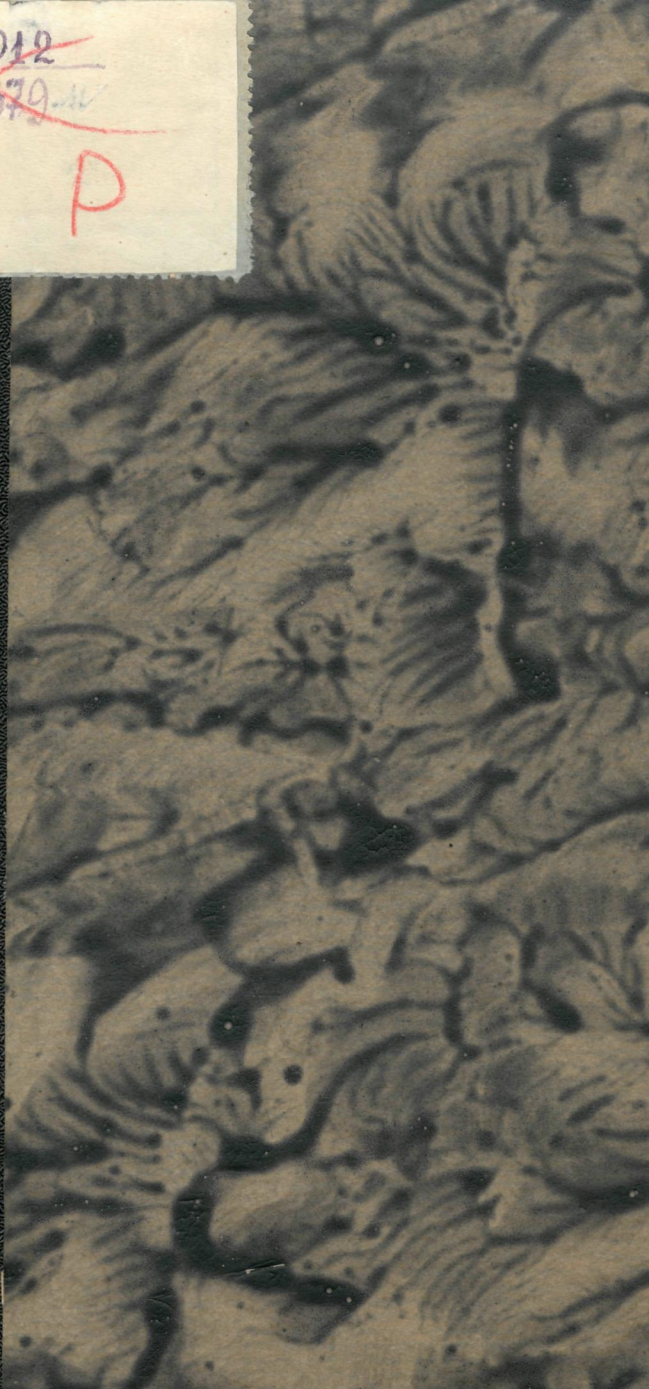

~~BF 012~~
~~III-379-IV~~

P

v

1953

2000
2006
2012

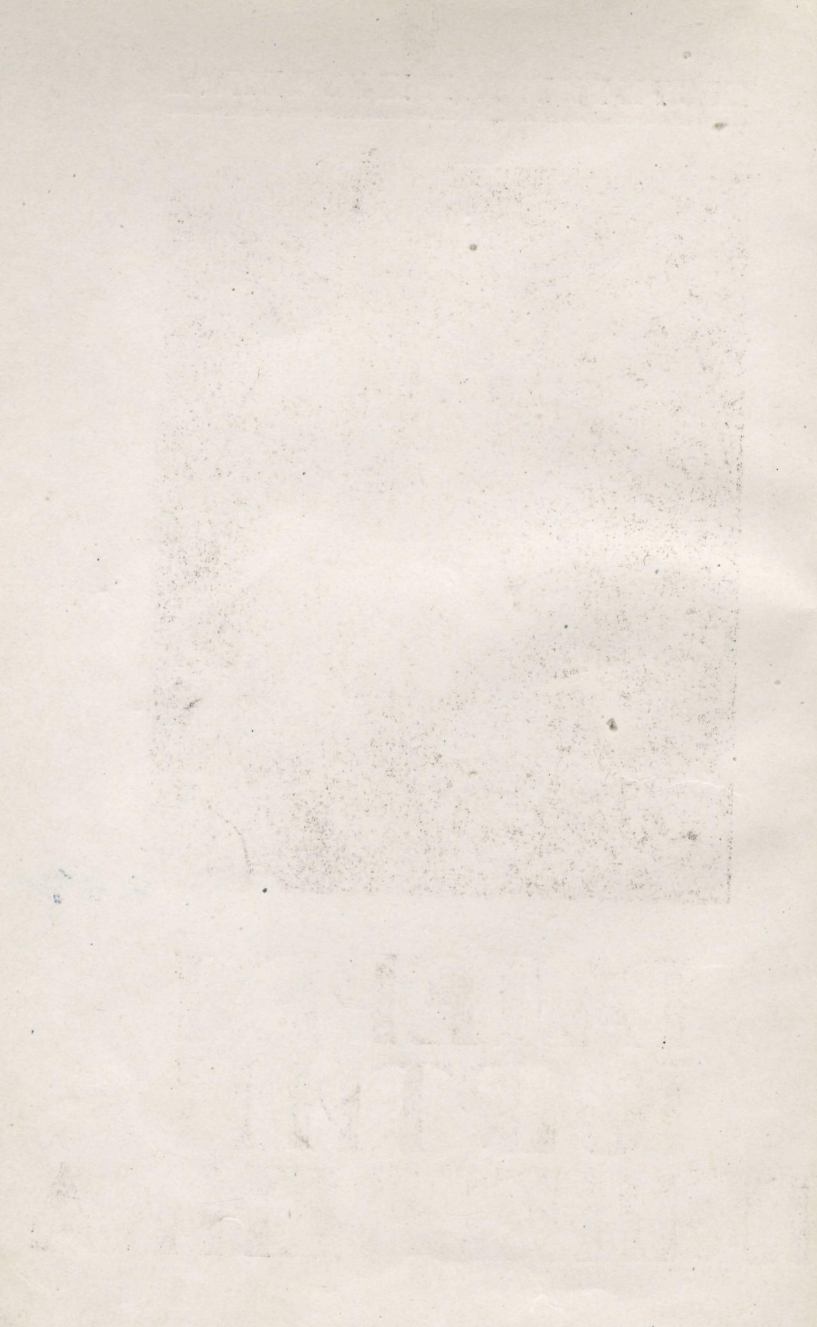
БІБЛІОТЕКА
НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА
ІМЕНІ
ШЕВЧЕНКА
У ЛЬВОВІ.

Ч. ~~82215~~

ІНСТИТУТ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

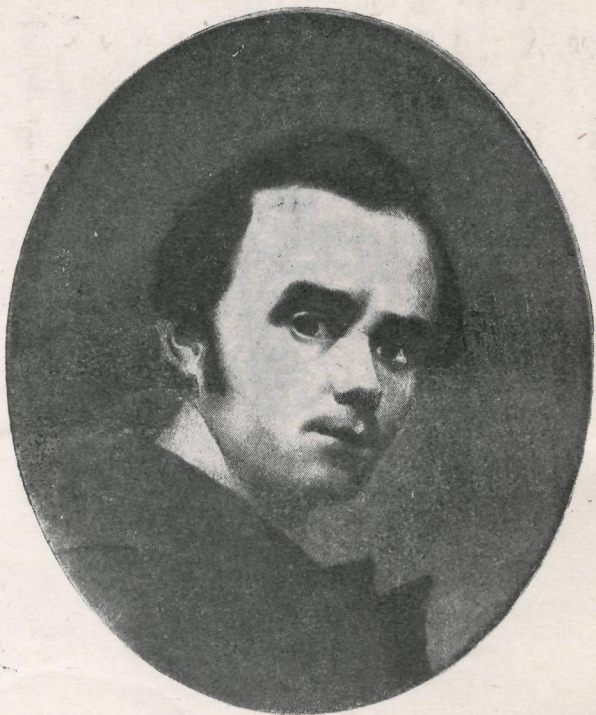

ГАЛЕРЕЯ
КАРТИН
Т. Г. ШЕВЧЕНКА

Ю Б І Л Е Й Н Е В И Д А Н Н Я
1814—1934

82215

M. Mebrenky

КАТАЛОГ
МАЛЯРСЬКОЇ
ТВОРЧОСТІ
Т. Г.
ШЕВЧЕНКА
експонованої
в галереї

82215

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО „МИСТЕЦТВО“
ХАРКІВ 1934

891.79.092 [Шевченко]:75(064)

~~Улб 83760~~

75(47.71)(092 Шенк) (064) + 016: 891.79(092 Шенк)

1988
1988

Редактор Д. ГРУДИНА
Літредактор Ю. САВЧЕНКО
Техредактор Є. ШУБІН
Коректор О. ШАМРАЄВСЬКА
Художнє оформлення
С. ПУСТОВИТА

A

ЛНБ ім. В. Стефаника
Затверджено
ришення Т. Г. ШЕВЧЕНКА
АН України

42463

012:89
11-379 v

Т. Г. ШЕВЧЕНКО

(1814 — 1934)

(З тез до 120-річчя від дня народження)

. . . Вийшовши з найпригнобленіших верств українського покріпаченого селянства, *стиснутого лещатами соціального та національного гніту*, відчувши на собі самому весь гнітючий тягар поміщицько-кріпацького укладу, Шевченко своєю творчістю приніс в українську літературу могутнє обурення й зненависть проти гнобительського ладу, палкий гнів і бажання помсти, що глибоко запеклися в грудях уярмленого панами й царатом селянства.

Заклик Шевченка до покріпачених мас „громадою стати обух“, заклики до селянської революції — був одвертим проголошенням війни не тільки дворянській монархії і феодално-кріпосницькому землеволодінню, а й усьому дворянсько-буржуазному лібералізму, всім, що хотіли „визволити Росію „зверху“, не руйнуючи ні монархії царя, ні землеволодіння і влади поміщиків“ (Ленін, том XV, стор. 144).

В умовах України 30—50 р. р. XIX ст. Шевченко був виразником революційно-демократичного руху *пригнобленої соціальної і національної гнітом селянської маси*.

. . . Шевченко, будучи виразником селянського, протипоміщицького руху, виразником революційності *буржуазної селянської демократії*, активно борючись проти дворянської монархії і влади поміщиків, не виступав і не міг виступати проти основ буржуазного ладу. Шевченко суттю був буржуазним демократом: в тодішніх умовах його діяльність, як революціонера, розчищала ґрунт для того, щоб якнайширше розгорнути капіталізм і створити ширший ґрунт для капіталістичного розвитку продукційних сил. Його прагнення майбутнього ладу „без холопа і без пана“, ладу, заснованого на „рівності“ й „праві на землю“,

бувши відображенням загальних його буржуазно-демократичних позицій, мали, безперечно, в тодішніх умовах кріпацької держави революційне значення. Але вони не йшли далі буржуазно-демократичного устрою („ми діждемося Вашингтона з новим і праведним законом“).

. . . Шевченко в своїй літературно-громадській діяльності яскраво відбив суперечності того класу, з якого вийшов і виразником якого він був. Належачи до епохи 30-50 р. р. XIX ст., епохи назрівання селянської революції, Шевченко втілює у своїх творах риси історичної своєрідності цього селянського руху саме до виходу на суспільну арену робітничого класу, втілює силу і слабкість, могутність і обмеженість цього селянського руху.

. . . *Ідеалізація минулого, елементи національної обмеженості, релігійні серпанки — все це було відображенням непослідовності, половинчастості селянського повстання, вузькості й обмеженості того кріпацького гніву, рупором якого був Шевченко.* Саме в наслідок відсутності перспектив для перемоги селянського руху тих часів у ліриці Шевченка відчуваються нотки песимізму, сумування й навіть розчарування.

. . . Зненависть Шевченка до царської Росії була зненавистю поета революціонера-демократа пригнобленої нації до того нестерпучого соціального і колоніального ярма, яке несла російська поміщицько-поліційна держава всім поневоленим народам кріпосницько-дворянської імперії. У цій своїй справедливій і законній зненависті до ката пригноблених народів Шевченко не завжди чітко і послідовно відрізняв трудящих від визискувачів гнобительської тоді великоросійської нації.

. . . Трудящі маси України, що сторіччями заковані були царизмом, гетьманами, поміщиками та попами, не спромоглися в епоху Шевченка піднятися на широку, відкриту і свідому боротьбу за своє визволення. Лише за кілька десятиліть пролетаріат — єдиний до кінця революційний клас — піднявся на чолі мільйонів селянства

й уперше підняв їх до відкритої могутньої, переможної боротьби. Робітничий клас під більшовицькими прапорами партії Леніна - Сталіна виступив як справжній достеменний і єдиний носитель соціального і національного визволення трудящих.

. . . Для пролетаріату, що будує новий соціалістичний світ, для мільйонних мас колгоспників творчість великого революційного українського поета Шевченка, поруч літературної спадщини великих революціонерів-демократів Чернишевського й Добролюбова, — входить у той упадкований від революційного минулого фонд, який повинен бути критично використаний при побудуванні нової соціалістичної культури.

Відділ Культури й Пропаганди Ленінізму
ЦК КП(б)У

Суть, основа Тараса—в його революційній творчості, яка відображала віковичне незадоволення, бунт трудового селянства проти поміщиків, проти багатіїв.

П. П. Постишев

ПЕРЕДМОВА

Шевченка, як майстра образотворчого мистецтва досі знали мало. Всі знали його, як геніального поета — художника слова. А між тим, зібрані в Інституті понад 800 його малюнків говорять, що він був і визначним майстром пензля.

Високоідейний, революційний на той час, зміст, поєднаний з високою витонченою малярською технікою, цілком справедливо висуває Шевченка на помітне місце у світовому малярстві.

У кращих роботах Шевченко — реаліст, та, як селянський демократ, він іншим і не міг бути. Різноманітна тематикою та жанром і реалістична своїм стилем, художня творчість Шевченка прокладала першу стежку до „ідейного реалізму“ революційного народництва і до „передвижництва“ 70-х р. р. Уже 40-х років Шевченко, всупереч академічним традиціям, робить гравюри з метою ширити мистецтво в масах. Наслідком цього була видана серія „Живописна Україна“. У цей же час Шевченко дає нелегальні гострі карикатури на самодержавство, дворян і на українських поміщиків, що, прикриваючись „народолюбством“, любили на „братові“ кріпакові „шкуру, а не душу“ (Шевченко).

Така малярська спадщина не до вподоби була не лише буржуазно-поміщицьким українським колам XIX ст., але й їх спадкоємцям. Ці останні, вже за радянської влади, прикриваючись „вченістю“, а іноді і партійним квитком, засіли були на фронті шевченкознавства і звідти гальмували висвітлення й популяризацію малярської творчості Шевченка. Лише після того, як ЦК нашої Комуністичної партії розгромив націоналістичне контрреволюційне кубло в НКО і в Інституті Т. Г. Шевченка, було по справжньому поставлено справу вивчення спадщини Шевченка й просування в маси її революційної частини. Тільки під керівництвом ЦК КП(б)У та за великого піклування нового проводу НКО Інститут зробив цього року досить значну роботу зокрема щодо малярської творчості Шевченка.

Коли до того часу в Інституті було біля сотні малюнків, то, починаючи з жовтня місяця 1933 р. і до січня 1934 р., зібрано понад 800 окремих робіт — оригіналів Шевченка. В 6-ти залах Галереї виставлено понад 250 кращих картин Шевченка.

КЛАСОВА БОРотьБА ЕПОХИ РОЗКЛАДУ КРІПОСНИЦТВА І ШЕВЧЕНКО

У цій залі зібрано матеріали, що висвітлюють соціально-економічні процеси, класову боротьбу першої половини ХІХ ст. в умовах російської самодержавної жандармської імперії. Зала має такі тематичні розділи:

I. Висловлювання Маркса, Енгельса, Леніна, Сталіна про класову боротьбу епохи падіння кріпацтва.

II. Матеріали, що характеризують соціально-економічний устрій самодержавної Росії першої половини ХІХ ст. В руках кріпосників-дворян, що складали тоді панівний клас, була скупчена вся земля; у зв'язку із зростом капіталізму та вивозу с.-г. збіжжя за кордон, ще більше зростає експлоатація селян поміщиками. На Україні, як і в інших колоніях царської Росії, каторжний соціальний гніт поєднувався з лютим національним гнобленням. Українські поміщики разом із російськими та польськими панами виступали на Україні „вірнопідданими“ провідниками кривавої колоніально-загарбницької політики Миколи І, „деручи шкуру з братів незрячих гречкосіїв“ (Шевченко). На цьому тлі подаються й дитячі роки Тараса — кріпака с. Кирилівки.

III. Реакційна суть політики царської Росії. Правове й політичне всевладдя поміщиків і рабське безправне життя селян-кріпаків, яких продають разом із собаками. Очолює цей лад перший поміщик імперії Микола І — „уславлений“ жандарм Росії та Європи і кат селянських мас; він виступає на тлі своєї любимої катівні — Петропавловської кріпості. Дальше йдуть Аракчєєви з усіма їх жандармськими атрибутами: шибеницями, колесуваннями, карами шпідрутенами, розстрілами і т. інш.

IV. Визвольний рух і назрівання революції кріпосних селян. Розклад феодально-кріпацької системи та її

криза показували всю гниль і реакційність кріпосництва ще на початку XIX ст. і викликали щодалі зростаючі потужні революційні рухи. Революційні виступи Радіщева ще за Катерини II, повстання декабристів 1825 року, польське повстання 1830 року, інтенсивний ріст масових селянських повстань 30—40 р. р. та інш.—це був діючий вулкан під самодержавством. Революційне „брожение“ охопило великі простори Росії, і його вже ніякі нагаї не в силі були „предотвратить“, як докладав сам шеф жандармів, граф Орлов, Миколі I.

V. Шевченко в Академії Мистецтв. Усі ці події революційно-визвольного руху впливають на молодого Шевченка.

VI. Шевченко 40-х років, кирило-мефодіївці і петрашевці. Поет і маляр Шевченко на початку 40-х р. р. стає на шлях активної класової боротьби. Виступає він, як трибун революційного, пригнобленого, віками забитого рабством, селянства. Його поеми—„Сон“, „Кавказ“, „Холодний яр“—є нещадна критика самодержавства, розвінчування українського панства і гетьманів і палкий заклик до селянської революції.

1847 року, в час розквіту революційного таланту і широкої агітаційної діяльності, Шевченка арештовано ніби за участь у Кирило-Мефодієвському братстві. Процес показав, що Шевченко, стоячи на революційно-демократичних позиціях, не поділяв поглядів ідеологів українських поміщиків—ватажків братства: Куліша, Костомарова, Білозерського і мало був зв'язаний із ними. Покарано ж його засланням в Оренбурзькі степи солдатом з заборонаю писати й малювати виключно за бунтівні революційні твори, за карикатури на самодержавство, за намагання підбурити „весь юг и запад России к восстанию“ (З доповіді Ліпранді).

VII. На засланні. Шевченко зближається з польськими революціонерами, засланими в Сибір за повстання 1830 року. Дружить з киргизами, змальовує їх, пише про них

вірші. Року 1850, вже на засланні, Шевченка знову заарештовують. Але і після того в „незамкнутій тюрмі“ Шевченко продовжує писати революційні поезії і намагається навіть провадити революційну агітацію серед солдатів.

VIII. Класова боротьба періоду „реформ“ 1860 р. р.
У карикатурах Доре відображено особливо яскраво політику Миколи Палкіна та її крах. Царювання Олександра-Вішателя лише поглиблює кризу самодержавної кріпосницької системи. Наростає революційна ситуація. Маніфест 1861 року про селянську реформу, яку було проведено в інтересах поміщиків і самими ж поміщиками, викликає нову грізну бурю селянських повстань.

IX. Шевченко і революційно-демократичні діячі Росії. Повернувшись із заслання 1858 року, Шевченко увиходить в тісні стосунки з передовими російськими демократами — Чернишевським, Добролюбовим, Курочкіним і інш. Разом із ними бореться проти самодержавства і дворянсько-поміщицького лібералізму, нещадно бичуючи українське панство.

X. Останні дні життя поета. Відгуки селянства про його смерть.

XI. Висловлювання В. Леніна і Й. Сталіна про революціонерів - одинаків того часу та висловлювання П. Постишева й В. Затонського про Шевченка.

Окремо подається — виставка „Класова боротьба за Шевченка“ та кадри з фільму: „Т. Г. Шевченко“, а також кращі проекти пам'ятників на могилу в Каневі і для постави в Харкові.

Хата Т. Г. Шевченка

ЗАЛА 1

РОБОТИ Т. Г. ШЕВЧЕНКА ДО ВСТУПУ В АКАДЕМІЮ

Ранні роботи Шевченка (до вступу в Академію Мистецтв) виконані в плані академічного класицизму.

Шевченко, невідомий тоді ще маляр-кріпак з майстерні підрядчика Ширяєва, мав замовлення лише від небагатого панства. Портрети були його хлібом, його заробітком, їх треба було по мистецькому і згідно з смаками замовців (тобто дворян-поміщиків) виконати. Діставши змалку випадкові й несистематичні студії в малярстві, Шевченко уже в перших самостійних працях виявив багатий талант; він показав поруч високої технічної вправності рисунка ще й тонку акварельну роботу в портретах.

ВЕРХНІЙ РЯД

1. Смерть Сократа	<i>Сепія</i>	1836 ¹⁾
2. Смерть Віргинії	<i>Акварель</i>	1836
3. Смерть Віргинії	<i>Перо</i>	1835
4. Жіноча голівка	<i>Олівець</i>	1830
5. Із життя феодальної Русі	<i>Сепія</i>	1836

НИЖНІЙ РЯД

1. Портрет Луніна	<i>Акварель</i>	1838
2. Портрет Е. Енгельгардта (?)	<i>Акварель</i>	1833
3. Портрет Гребінки	<i>Акварель</i>	1837
4. Хата Шевченка	<i>Олівець</i>	(1843—1847)
5. Портрет Брюллова	<i>Олівець</i>	1835
6. Вдовина хата	<i>Олівець</i>	(1843—1847)
7. Портрет Абази	<i>Акварель</i>	1837
8. Жіноча голівка	<i>Акварель</i>	1834
9. Портрет невідомого	<i>Акварель</i>	1837

¹⁾ Хронологію праць подається лише там, де точно встановлений рік їхнього виконання.

Катерина

ЗАЛА 2

ШЕВЧЕНКО В АКАДЕМІЇ МИСТЕЦТВ

1838 — 1845 р.р.

Шевченко вступив до Академії Мистецтв (Петербург) 1838 року, закінчив 1845 року. Наказом Миколи I кріпакам учитися в Академії було заборонено. Кріпак Шевченко дістав волю, як сам зазначає, цілком випадково: художник і професор Академії Брюллов намалював з придворного поета Жуковського портрет (див. у цій же залі), який був проданий за 2500 крб. За ці гроші й було викуплено Шевченка з кріпацтва.

Академія, служивши з самого початку свого заснування самодержавству і дворянству, 1839 року була приписана з наказу Миколи I до міністерства двору.

У 40-х роках XIX ст. загострюється класова боротьба в малярстві. Академія розпадається на класові угруповання. Один табір, висунений і підтримуваний царатом, складався переважно з професорів - академіків, боронив реакційні класичні традиції Академії. Другий табір склали студенти - різночинці. Вони виступали проти класицизму і висували гасла: „Мистецтво для життя“, для просвіти селянства, для боротьби за визволення його з кріпацьких пут; об'єктом мистецтва — обстоювали вони — мусить стати „народ“, його побут, його життя в умовах самодержавно - бюрократичного й поміщицького гніту. Ці різночинсько-демократичні угруповання представляли інтереси новонароджуваної буржуазії.

Шевченко, представник селянської демократії, рве з реакційним академічним класицизмом і зокрема з Брюлловим і брюлловщиною, тим модернізованим і підфарбованим класицизмом, в якому академічна схоластика дістала велику допомогу й підтримку на багато років.

Наслідком цього відходу від академічних дворянських традицій є центральна картина академічної зали „Катерина“ (1842 р.). У техніці рисунка, у вишуканих і навіть кричущих фарбах, розрахованих на зовнішню ефектовність Шевченко ще брюлловець. Його „Катерина“ в цьому відношенні схожа ще на брюлловську „Светлану“, передягнену по селянському панночку. Але центр ваги картини Шевченка не в цьому: селянський демократ уже в цьому творі заглянув під шкаралушу соціальних явищ і показав Катерину — вагітну, зраджену паном офіцером, дівчину, як жертву соціальної нерівності і шаленого розгулу дворянського самоправства. Уже тут виявився класовий протест і найглибше обурення покріпаченого селянства.

В автопортреті 1840 року Шевченко віддав данину романтизму в малярстві. Романтизований юнак на автопортреті становить протилежність дійсному Шевченкові студенту Академії, який „замість чаю — бриється“, замість обіду — позує Штернбергові, або малює в холодній кім-

наті, накрившись ковдрою (див. зарисовки Штернберга).

Романтична екзотика, в брюлловському дусі, виявилась і в малюнках на східні турецькі мотиви: „Одаліска“, „У гаремі“. Ці дві роботи свідчать за високу мистецьку вправність і техніку Шевченка-аквареліста.

Скромні, не „блискучі“ портрети цього часу знижували й руйнували канони дворянського мистецтва. „Дівчина в ліжку“, „Портрет Соколовського“ — відбивають скоріше вже буржуазно-міщанські смаки.

Серія „Діоген-Телемак“, „Муки Себастьяна“, „Самаритянка“, „Благословіння дітей“ — виконані в рамках академічної тематики. Проте, у трактуванні деяких із цих тем відчувається протест Шевченка — селянського демократа — проти класового панування патриціїв — дворянства („Смерть гладіатора“) і селянська, обмежена проповідь „спрощення життя“ („Діоген“, „Робінзон Крузо“), спрямована проти розбещеного феодального дворянства й рабовласницької культури.

ПЕРША СТІНА

ВЕРХНІЙ РЯД

1. Телемак на острові Каліпсо	Сепія
2. Хлопчик-натурник	Сепія
3. Робінзон Крузо	Сепія
4. Смерть гладіатора	Сепія
5. Гіпсовий торс	Сепія
6. Мілон Кротонський	Сепія

НИЖНІЙ РЯД

1. Етюд дерев	Сепія
2. Натурник	Акварель
3. Етюд дерев	Сепія
4. Нарцис	Сепія
5. Етюд дерев	Сепія
6. Діоген	Сепія

ДРУГА СТІНА

ВЕРХНІЙ РЯД

1. Самаритянка	Сепія	
2. Автопортрет	Олія	1840
3. Портрет військового	Акварель	1845
4. Катерина	Олія	1842
5. Портрет військового	Олівець	1845
6. Портрет Соколовського	Акварель	1842
7. Благословіння дітей	Сепія	

НИЖНІЙ РЯД

1. Лопухи на кладовищі	Акварель	
2. У гаремі	Акварель	1840
3. Автопортрет	Офорт	
4. Одаліска	Акварель	1840
5. Голова Штернберга	Олівець	
6. Жінка в ліжку	Акварель	

Судна рада

ЗАЛА 3

НА УКРАЇНІ

1843 — 1844 р.р.

Посилена експлоатація кріпацької праці в 40-х р. р. XIX ст. загостила класові протиріччя в кріпацькому суспільстві. Все виразніше виступали антагонізм і боротьба поміж закріпаченим селянством з одного боку та кріпосницьким і збуржуазілим поміщицтвом з другого. Це все разом зривало підсоложену машкару як з дворянського класицизму, так і з дворянсько - буржуазного побутового реалізму Венеціанова. „Вільна Академія“ Венеціанова, як квота опозиція академічній схоластиці придворного мистецтва, умирала; учні покинули Венеціанова. Натомість зростало демократично-селянське (буржуазне в своїй

основі) „направленчество“ в мистецтві, яке оформилося пізніше, в 50 — 60 р. р., у так званий „ідейний реалізм“.

У колишній царській Росії Т. Шевченко один із перших художників ХІХ в. виступив проти традиції дворянського академізму і венеціанівського еkleктизму. Всупереч академічному класицизму і „заповітам“ Брюллова він відтворює сільське життя і природу України.

Шевченко все більше рветься із затхлих стін Академії на Україну—ближче до закріпаченого селянства. Наслідком його першого перебування на Україні (1843 р.) були: в поезії — „Сон“, а в малярстві — „Живописна Україна“. У рисунках, акварелях і офортах цього часу ми бачимо зображення природи („У Києві“, „Видубецький монастир“) або побуту села („Старости“, „Судна рада“, „Кашовари“); тут же бачимо протест проти закріпачення селянства українським, польським і російським дворянством („Дари в Чигрині“). У казку („Солдат і смерть“), завуальовану від царської цензури форму, Шевченко вкладає протест проти миколаївської солдатчини. Художник апелює до „справедливого“ старовинного народоправства і суда, які протиставить поміщицькому і державному ладові („Судна рада“), виявляючи цим вузькість, обмеженість селянського демократа.

Шевченкова творчість цих років різноманітна й багатогранна. Жанрові картини у нього змінювалися портретами (поміщики Закревський і Закревська), портрети — злободенними й уїдливими карикатурами (поміщик Закревський, поміщик Родзянко, Суворов, миколаївська воячина, дворянські поети-борзописці і хвалебники), ілюстраціями („Наши, списанные с натуры“, „История Суворова“, „Русские полководцы“).

Тематичною і жанровою різноманітністю, в основі якої було революційно-селянське класове спрямування, Шевченко стає на шлях нещадної боротьби з реакційно-дворянським академізмом.

1. Портрет В. Закревського	<i>Олія</i>	1843
2. Портрет Закревської	<i>Олія</i>	1843
3. Видубецький монастир	<i>Олівець</i>	1843
4. Солдат і смерть	<i>Офорт</i>	1844
5. У Києві	<i>Олівець</i>	1843
6. Бандурист	<i>Сепія</i>	1843
7. Ескіз до „Судної ради“	<i>Олівець</i>	1843
8. Дари в Чигрині	<i>Офорт</i>	1844
9. Старости	<i>Офорт</i>	1844
10. У Києві	<i>Офорт</i>	1844
11. Дари в Чигрині	<i>Сепія</i>	1843
12. Судна рада	<i>Офорт</i>	1844
13. Видубецький монастир	<i>Офорт</i>	1844

Селянська родина

ЗАЛА 4

НА УКРАЇНІ

1845 — 1847 р.р.

Революційно-демократичний (у своїй основі буржуазний) світогляд Шевченка сформувався уже в середині 40 р. р. Тоді Шевченко — поет революційних нелегальних творів, склав свій збірник „Три літа“, „Сон“, „Кавказ“, „Посланіє“, „Холодний яр“, тоді ж Шевченко-художник дав низку альбомів з нелегальними карикатурами й сатирами на самодержавство, поміщиків, придворну камарилью, на миколаївську солдатчину й осіб царственного дому. Саме за ці нелегальні поетичні й малярські твори Шевченка ув'язнено і вислано в Оренбурзькі степи.

Збірка „Три літа“ дійшла до нас, альбоми ж з карикатурами були знищені (можна думати) жандармами „III відділа“.

У легальній частині малярської творчості Шевченко дав чимало портретів і ще більше жанрових робіт (олівцем, аквареллю, олією). Портрети поміщиків мальовані виключно для заробітку на прожиття (крім того Шевченкові потрібні були кошти на виїзд за кордон — в еміграцію і вчитись). Однак, це аж ніяк не знижує їх мистецької вартості. Небагато залишилося тепер від „ефектної“ брюлловщини. Сліди штучності й умовності брюлловської школи знаходимо хіба в портреті Кейкуатової. Розв'язання проблеми освітлення в портретах, колоритність їх і цілість композиції, увага обличчю, а не аксесуарам, реалістичне відтворення і підкреслення внутрішніх психологічних рис зображуваних людей — це ті моменти, які зближують Шевченка з кращими майстрами-реалістами XVII-XVIII віку, і в першу чергу з голландським майстром — Рембрандтом. Кожний портрет — яскраво виражена індивідуальність; приміром, тендитній Кейкуатовій, що зросла паразитарною „квіткою“ у поміщицькій світлиці, протистоїть інший характер — владна й енергійна поміщиця Горленко. Підкреслення психологічних і соціальних моментів — істотніша риса Шевченка-портретиста.

Акварелі Почаївської лаври, київського костьола Шевченко робив з доручення Київської Археографічної Комісії, в якій перебував на службі. Ці об'єкти цікавлять Шевченка, як історико-архітектурні пам'ятники. Ніякої релігійності та містицизму тут нема. У цих соковитих акварелях Шевченко розв'язує проблему світла й повітря в просторі і в русі. Інші акварелі — „В Решетилівці“, „Хата над водою“, „Селянське подвір'я“ — можна розглядати, як попередні роботи до офортів або до ширших жанрових полотен.

„Селянська родина“ показова тим, що в ній виявилась обмеженість Шевченка — селянського демократа. У бо-

ротьбі проти поміщицького землеволодіння селянські демократи протиставили кріпосництву громадське землеволодіння і щастя селянина „на волі та на своєму полі“. Відділя ідеалізація селянської родини в затишному дворіщі і селянські, в основі своїй буржуазні, дрібновласницькі мрії.

ПЕРША СТІНА

ВЕРХНІЙ РЯД

1. Портрет Дуніна-Борковського	Олія	
2. Портрет Кейкуатової	Олія	1847
3. Портрет Маєвської	Олія	

НИЖНІЙ РЯД

1. Видубецький монастир	Олівець	
2. Дві жінки (ілюстрація до поеми „Слепая“)	Олівець	
3. Портрет Катеринич	Акварель	1846
4. Портрет Катеринича	Акварель	1846
5. Портрет Катеринич	Акварель	1846
6. Портрет Катеринича	Акварель	1846
7. У Решетилівці	Акварель	

ДРУГА СТІНА

ВЕРХНІЙ РЯД

1. Портрет невідомого	Олія
2. Портрет Лизогуба	Олія

НИЖНІЙ РЯД

1. Портрет невідомого	Олівець
2. Портрет невідомої	Акварель
3. Портрет невідомої	Акварель
4. Хата над водою	Акварель

5. Селянське подвір'я	Акварель	
6. Дуб	Олівець	
7. Коло Седнева	Акварель	
8. Щекавиця	Олівець	
9. Портрет Закревського (Карикатура)	Олівець	1843

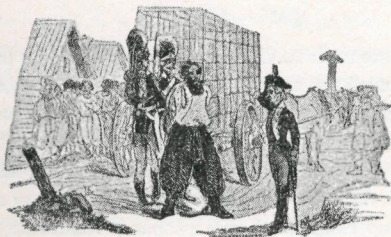
ТРЕТЯ СТІНА

ВЕРХНІЙ РЯД

1. Портрет лікаря Рудзинського	Олія
2. Селянська родина	Олія
3. Портрет Горленко	Олія

НИЖНІЙ РЯД

1. Почаївська лавра	Акварель
2. У Решетилівці	Акварель
3. Почаївська лавра	Акварель
4. Почаївська лавра	Акварель
5. Старий костюл у Києві	Акварель
6. Почаївська лавра	Акварель

У в'язниці

ЗАЛА 5

НА ЗАСЛАННІ.

1847—1857 р.р.

Присуд Миколи І: „...С запрещением писать и рисовать“ був спрямований на знищення поетичного й художнього таланту Шевченка. Але Шевченко був незламний. Він потайки, ховаючись „неначе злодій поза валами“, „понад Уралом“, продовжував писати й малювати на засланні, в „незамкнутій тюрмі“. Численні акварелі періоду заслання притягують зір глядача своєю високою технікою рисунка, м'якими тонами фарб, лірикою і глибоким сумом поета-засланця. З акварелів промовляє предковічна, незаймана природа, в яку просовується завойовницький російський

царат; художником відтворені киргизькі та туркменські могили, киргизькі стойбища, свідки грабунку й насильства, що чинить самодержавство, просуваючись у глибину Азії. Поруч із побутом киргизів Шевченко вкрапляє в пейзажі фортеці та укріплення самодержавства, які з шпилів гір підносяться у хмари. Це справжні розбійницькі гнізда в безкраїм киргизьким степу.

На засланні Шевченко дав не мало і портретів. Автопортрети 48-49 р. малюють нам молодого, упертого й завзятого поета-художника. З автопортретів кінця заслання на глядача дивиться незламний революціонер. В круто піднесеному широкому чолі, в різких укорочених рисах обличчя, в короткій закучерявленій густій бороді автопортрета 1857 р. відчувається щось сократівське. Образ грецького філософа, борця проти тиранії, приваблював демократію 40—50 р. р.

Портрети Шевченкових знайомих на засланні (Ускови, Бажанови)—сухуваті своїм виконанням. Повну протилежність становлять портрети киргизів. Ці останні роботи зогріті найглибшим почуттям симпатії й любові до пригнобленого народу. Киргизів Шевченко зображує переважно за працею. Не можна дивитися без замилювання на киргизку над ступою, на киргизьких діток-жебраків, на сплячого хлопчика-киргиза коло грубки і служницю Ускових — Катю. І, з другого боку, ці роботи викликають протест проти завойовницької політики царату, того царату, який прикривав своє грабіжництво й насильство облудними словами—„христіанство“, „культура“ й „освіта“, що, мовляв, він ніс „диким азіатам“.

Творчість на засланні кінчається серією картин „Блудний син“. Це гостра викриваюча сатира, спрямована проти дикого й ненажерливого купецтва, спільника царату в експлуатації, грабїжі й розбоях, спрямована проти розгулу самодержавства Миколи Палкіна. Перших 4-х картин про купця-грабіжника Шевченко не встиг намалювати через відсутність живої натури. Головна сила не

в середніх картинах серії — „падіння“ купецького сина — „бессознательного негодя“, за виразом Шевченка, а в чотирьох останніх епізодах з автобіографічними рисами, де з таким глибоким реалізмом подана кара колодкою, шпідрутени, в'язниця й етап арештантів - колодників. Ці сцени — жорстока правда про миколаївську добу. До таких виразних форм бичуючої сатири мало хто підіймався в малярстві і після Шевченка.

ПЕРША СТІНА

ВЕРХНІЙ РЯД

1. Портрет Бр. Залеського	Сепія	1849
2. Автопортрет	Олія	
3. Автопортрет	Сепія	1849
4. Автопортрет	Олія	
5. Портрет невідомого	Акварель	
6. Портрет Племяннікова	Акварель	

НИЖНІЙ РЯД

1. Шхуна „Константин“	Сепія
2. Туркменські аби (надгробки)	Акварель
3. Киргизьке кладовище	Акварель
4. Бутаков та Істомін	Сепія
5. В юрті	Сепія
6. Шевченко з киргизом	Сепія

ДРУГА СТІНА

ВЕРХНІЙ РЯД

1. Новопетровське укріплення	Акварель
2. Новопетровське укріплення з моря	Акварель

3. Чир-Кала-Тау	Акварель
4. Етюд дерев	Сепія
5. Портрет Ускової з донькою	Сепія
6. Портрет невідомої	Олівець
7. Киргиз топить грубку	Сепія
8. Портрет Бажанових	Сепія
9. Далісмен-Мула-Аульє	Акварель
10. Портрет Ускової (мініатюра)	Сепія
11. Дім коменданта	Акварель
12. Загальний вид Новопетровська	Акварель
13. Мис Тюк-Карагай	Акварель
14. Місячна ніч у горах	Акварель

НИЖНІЙ РЯД

1. Низинний берег острова Ні-	
колая	Акварель
2. Киргизка над ступою	Сепія
3. Раїмська фортеця з моря	Акварель
4. Укріплення Кара-Бутак	Акварель
5. Пристань на Сир-Дар'ї	Акварель
6. На березі Аральського моря	Акварель
7. Урочище Раїм із заходу	Акварель
8. Раїмська фортеця	Акварель
9. Киргизькі діти-жебраки	Сепія
10. Гірський берег острова Ніколая	Акварель
11. Киргизький хлопчик грається з	
кішкою	Сепія
12. Киргиз на коні	Акварель
13. Долина Кугус	Олівець
14. Ток-Пак-Атис-Аульє	Олівець
15. Куяк-Суюк	Олівець
16. Д. Турш	Олівець
17. Могили над морем	Акварель
18. Шевченко з товаришами в юрті	Сепія

ТРЕТЯ СТИНА

ВЕРХНІЙ РЯД

1. Автопортрет	Олівець	1857
2. Автопортрет	Сепія	1853
3. Ак-Миш-Тау	Акварель	
4. Катя, киргизка-наймичка	Сепія	
5. Долина Апазир	Акварель	
6. Портрет Ускової	Сепія	

НИЖНІЙ РЯД

1. Киргизькі кибітки	Акварель
2. Джан-гіс-агач („святе“ дерево)	Акварель
3. Дустанові могили	Акварель
4. Стрімкий берег Аральського моря	Акварель
5. Портрет Ускова	Олівець
6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14 — серія „Блудний син“	Сепія

У шинку

ЗАЛА 6

ПІСЛЯ ЗАСЛАННЯ 1858 — 1861 р.р.

Шевченко після заслання стає виключно портретистом і гравером. Шевченко дає за цей час виключної сили й майстерності автопортрет 1859 року (олія), який ставить українського художника в ряд перших майстрів Голландії XVII віку. Другий автопортрет (олія) — 1861 р. — значно слабший, бо малював його художник уже тяжко хворий, за місяць до смерті.

У портретах—дарунках Шевченко подав своїх близьких друзів і приятелів (негр-трагік Айра-Ольрідж, артист Щепкін) і знайомих (Лазаревські, Максимовичі). Портрет Кочубея—це було випадкове замовлення, за яке Шевченко взявся заради заробітку і виконав його не в плані відтворення Кочубея, генерального козацького старшини

XVII віку, а в плані типізації тих сучасних Шевченкові українських панів-українофілів, які прикривали свої поміщицькі інтереси, свої маєтки, кишені і лискучі фізіономії лібералізмом і просвітянською бутафорією — вишиваною сорочкою, жовто-блакитною стрічкою і синіми шароварами.

Твором на замовлення є і „Дніпровські русалки“. Романтичний сюжет Шевченко стракував (всупереч бажанням поміщика-замовця) в плані натуралізму.

Ще на засланні Шевченко вирішив присвятити себе офортові (гравюрі) з метою через гравюру наблизити мистецтво, що „коптилось“ під замками у багатіїв, до широких мас людності.

„Из всех изящных искусств мне теперь более всего нравится гравюра. И не без основания. Быть хорошим гравером, значит быть распространителем прекрасного и поучительного в обществе. Значит быть распространителем света истины. Значит быть полезным людям... Прекраснейшее, благороднейшее призвание гравера! Сколько изящнейших произведений, доступных только богачам, коптилось бы в мрачных галлереях без твоего чудотворного резца“. (Шевченко „Журнал“).

Ці наміри Шевченка були співзвучні поглядам селянських демократів (Чернишевського, Добролюбова) 50 — 60 р. р., які дивилися на мистецтво, як на агітаційний чинник у вихованні й боротьбі мас проти кріпосницького суспільства. В наслідок попередніх студій і підготовних технічних вправ на готових зразках старих і новіших майстрів Шевченко дав низку блискучих офортів. Він ішов слідами великих майстрів-граверів: голландця Рембрандта і англійця Гогарта. Рембрандт притягував увагу Шевченка своїм реалістичним відтворенням дійсності і високою формальною стороною офорта (проблема освітлення, техніка); у Гогарта особливо вабила Шевченка соціальна сатира на дворянство й буржуазію. Смерть перервала підготовну роботу Шевченка. Не здійснилися в офорті такі наснажені ненавистю до царату й купецтва твори, як „Блудний син“.

ПЕРША ЧАСТИНА ЗАЛИ

ВЕРХНІЙ РЯД

1. Портрет Шрейдерса	Олівець	1858
2. Автопортрет	Олівець	1857
3. Портрет Щепкіна	Олівець	1858
4. Портрет Ольвіджа	Олівець	1858

НИЖНІЙ РЯД

1. Знай службу (карикатура)	Репродукція	
2. Царів курган	Олівець	
3. Портрет Горностаєва	Офорт	
4. Портрет Клодта	Офорт	
5. Портрет Максимович	Олівець	
6. Портрет Максимовича	Олівець	
7. Портрет Лазаревської	Олівець	
8. Портрет Лазаревського	Олівець	

ДРУГА ЧАСТИНА ЗАЛИ

ВЕРХНІЙ РЯД

1. Портрет Кочубея	Олія	1859
2. Автопортрет	Олія	1859
3. Дніпровські русалки	Сепія	
4. Блудниця	Офорт	

НИЖНІЙ РЯД

1. Ліс (з картини Лебедєва)	Офорт	1859
2. Старець на кладовищі	Офорт	1859
3. Приятелі в шинку (з карт. Соколова)	Офорт	1859
4. Старець на кладовищі	Сепія	
5. Портрет Бруні	Офорт	1860
6. Дві дівчини	Офорт	1858
7. Портрет Ф. Толстого	Офорт	1858

8. Вірсавія (з карт. Брюллова)	<i>Офорт</i>	1860
9. Блудниця	<i>Офорт</i>	1860
10. Блудниця	<i>Сепія</i>	

ТРЕТЯ СТИНА

ВЕРХНІЙ РЯД

1. Портрет Ликери Полусмакової	<i>Олівець</i>	
2. Автопортрет	<i>Олія</i>	1861
3. Портрет Кшисевич	<i>Олівець</i>	1858

НИЖНІЙ РЯД

1. }		
2. }		
3. }	Автопортрети	<i>Офорт</i>
4. }		
5. }		
6. Етюд дерева		<i>Офорт</i>
7. Притча про виноградарів (з карт. Рембрандта)	<i>Офорт</i>	
		1858

Експозиція—П. М. РУДЯКОВ
Брали участь—Я. Я. ГАЛАЙЧУК,
А. І. КОСТЕНКО
За загальною консультацією—
проф. М. Г. БУРАЧЕКА

Уповноважен. Головліту 2447.
Зам. 807. Тир. 5000. Здано
до складання 20-V-34 р. Під-
писано до друку 25-VII-34 р.
Папер. аркуш. $1\frac{1}{8}$. Літер
у техн. арк. 31104. НКЛП—
Укрполіграфтрест. Харків.
УНПК, вул. 1-го Травня, 19.

Ціна 50 коп.

4150

1950
A 42463

32 =

52

42463
32-
A 42.463
Br 9196 P
Ш-379

~~BT 012~~
~~Ш-379-IV~~
P
✓